

Հատորական դիմն է կանխիկ երեք արծաթ Մէ-
նայի ծախս վճարել:
Նեան խառ՝ միջին չափի՝ Թիւ 9 սենեակը:
Կը մերժուին:

ԹԻՒ 6

կան է որ մեր պէտքերը կը սիրենք հո-
գալ, և այս պէտքերը երկուք են ներ-
քին և անքան քան արտաքին ճիտեցա-
նք։

կան կենաց համար, իսկ ներքինը ըստ
ընդհանուր կենաց համար, այս երկուքը
այնպե՛ս իրարու կապուած են, որ եթէ
մէկն առնելով միւսը թողուս, հաւա-

առաջ, որը որևէ չափով չի համարձակվում հասնել իր նպատակին, երբ փառաւոր տուններում շքեղ կարասիներում դեղեկեղեկ դեղատոմսերում մեջ, համադամ սեղաններում վրայ կ'երևնաս,

ճառու ըրած էս. եւք օր մը ընտանիքը
ու գնին միանգամայն լաւօնք քիչի-
շէնայցած կը գլոնաս, լաւ որում լանքն ք.
ճիշդ էր. լաւօնք ինչն արեւմտեան (1

դու՛ն անոնց մէջ՝ ծառայ մի եւ , որ ա-
ռանց ուրիշի՝ օգնութեան չեւ կրնար
չարժիլ որ և է պարագայից , և այն ու-
րիշին օգնութիւնը քու ապահովութիւնդ .

Դժ. առօրեա զիտմալով հանդերձ՝ ճակատիկ
արդարաւ ըրաւինքը ամարդար հաճախեց
կը զԵհն. ինչո՞ւ ըստոյալան պետոյկցոյ
համար տնիէ գոնէ մաս մը չա հաներ -

Լալիներ ունիս, կրօնք ունիս, ներկայ
ու ապագոյնի ունիս. անոնց ամենուն ալ
առանձին առանձին պարտքեր ունիս,

ենք ինչո՞ւ այս պարտքերը չեն տար՝ եւ
օր մը այս պարտքերու գ համար գիտենս,
ի՞նչ զրկանքներ պիտի կրենս, ի՞նչ բան-

քեզի խոսածներս, այն ատեն քու հա-
ռաչանքներդ՝ պիտի ըլլան . ի՛նչպիսի
հայր ես, որ վաւկիդ բարոյականը ձգե-
նախապահեմ միայն կր նայիս, անոր

— Եւ ի՞նչ է ըրածդ — :

Այո՛, դիտեմ, եւ կը հաւատարամ՝ որ
յանունն Սղոթեանն՝ և կրօնի ինչ որ
պահանջեն քենէ չէ՛, չես ըսեր չափովդ։

Գլուխ չնշած տեղն ալ անձը նկատած էր
յս անհրաժեշտն է:

Հետեւեալները առ մեզ ուղղեալ է ի հրատարակութիւն:

Առ Մեծարդոյ խմբագիր Միսիս Լրագրոյ

Ձեր պատուական օրաթիւերէն 19-20, օրինակներու մէջ Ա.Ն.ԿԱՆՊ-ՆԵՆԻՆ վերնադրով հրատարակուած յօդուածը կարգացինք, որ էֆէնտինե-րուն ազգային գործերուն մէջ ինչ ըլ-լալին կը նկարագրէր, բայց կուզէինք հասկընայ թէ անոնց անձնականին վե-րաբերեալ էր, թէ իրենց տէրութեան պատմական մէջ ունեցած գործերուն, այս մասին պէտք էրա՞ծ բացատրութիւննե-րը տալ հաճեցէք:

1869 նոյ. 15

Ս. Միսիս Լրագրոյ:

Կը ինչո՞րք մ'որ յետագայ տողերու Ձեր անկողնակալ թերթին մէջ անկիւն մը չտեսէք:

Չիսձան օրագրոյն 22 թուոյն մէջ «ՀԱՄԱՆԱԳՐԱՅԻՆ» վերնադրով և թա-թուլ ստորագրութեամբ յօդուած մը տե-տանք, որ Հիւանդանոցի արդի վիճակը թշուառ կայութեան մը մէջ կը նկարագ-րէ. մենք չուզեալով նոյն յօդուածին բառ տու բառ պատասխանել՝ բառական կը-համարիմք իր դրամներուն իբր պա-տասխան հետեւեալ գիտողութիւնները հաս նշանակել, որն որ առկէց առաջ ալ Հիւանդանոցի դէմ եղած զրգարտու-թիւնները միայն ԱՅԵՆ բառական չի սե-պելով ինքը անձամբ եկած քննած, և ստորեւ գրելով թէ Հիւանդանոցի առ-մարին մէջ արձանագրած է որոնք են:

Ա. «Վանուց չարս կողմը մանրալըն» «նին այցելութիւն մը ընելով անկեղծ» «ճամբարութեամբ խօսելով դոսայ այն» «բարեկարգութեան արտաքին երևոյթը» «որ ներքինին արատելի են է ինչ որ դը-տած էի մեծապատիւ Փանոսեանի օ-միայն առ տարբերութեամբ որ առաջ-նայն մէջ եղած անպիտան Պաշտօնէից» «բարեկարգութեամբ հիւայ չիկայ» այլ ընդհա-«կատակը նուալ և կիրթ անձինքներ» «որք ալ թուին կեղտով կը հսկեն իրենց» «պարտուց, որոց շնորհակալութիւնս կը-«յայտնեմ:

«Քրչափ որ Սրհնատարանի դոցուած» «ըլլալը» տեսնալը ցաւ է ինձ, նոյնչափ «ուրախութիւն է տեսնալս որ դպրոցը» «ընտիր գտատուներու տակ դրուած է» «առաջնայն հակառակ:

Եւ չեմ խօսիր այլ իրականութիւնը: Փրկչիս նախկին աշակերտներ-րէն և Փանոսեանին պաշտօն-եաներէն Մ. Թաթուլ

Բ. «Պատուարանին ներքին ու ար-«տաքին բարեկարգութիւնը կրկնա-«պատկել կը պարտաւորէ զիս իմ նախ-«կին շնորհակալութիւններու» այս ան-«գամ աւելցնելով մասնաւորապէս իտ-«րին շնորհակալութիւն մը առ Մեծ:

* Այն ալ բառական ժամանակէ ի վեր բա

«Տօթէ՛՛՛՛՛՛ Պարոնիկ Մամթեանն և «առ» Տնօրէն ու Տեսուչ Սարգիս աղայն «որոց արթնն և անդուլ ճգամբը հի-«ւանդաց դոհունակութիւնը երկինք կը «բարձրանայ» Թո՛ղ լռէ՛ անխառն քսուհ «թշնամին» անբուն և չըսէ՛ թէ արդ-«տութիւն և հումատոցող ունի իւր» ան-«կիրթ լեզուն»:

Մ. Թաթուլ

Հիմայ կը մնայ իրեն մտածել որ մի-այն լսելով ինչպէս կը յանդգնի այսպի-սի ինչո՞ր մը յուզել հատարակութեան առջև: Ուստի այս հանդիման լուծու-մը ողջամիտ հատարակութեան կը թո-ղում... Մնամ և այլն:

Մ. Ս. Թօրատեան

1869 նոյեմբեր 15

Նոյ. 16 Կիւրակէ օր Սամաթիոյ խօ-սարանին առաջին նիստը Մ. Սահակեան Վարժարանին մէջ լրանալէն անմիջապէս ետքը, յիշեալ վարժարանի երրորդ կարգի Ս. շահեբանեան Սարգի Պ. Կարապետ Յա-րութիւնեան աշխոյժ պատանին հետե-ւեալ ճառը խօսեցաւ: զոր Մեծապա-տիւ Ս. զգայնաց ունաց առաջարկութեամբը հոն անմիջապէս շարագրած էր:

Մեծապատիւ Տնօրէն

Վ. յօր բարեպաշտէ՛ բարդե կեալ Սա-մաթիոյ աւերակացն ու փլատակաց Վրայ թառեցաւ. այսօր, եթէ ըսեմ, ազգային տատանող նաւը իւր կրած մահաւթ զը-տանքներուն հրաժեշտի ողջոյն տալ կ'սկսի, ճշմարիտ է, ո՛հ տաի, բարեբաղտութիւն չէ՛ մի արդեօք, որով զգածեալ խնդրու-թեամբ յաստարեզ կը նետուիմ, ազգային այս նշանաւոր շարժումը ողջունելու, շար-ժում մը՝ որ կեանքն է Հայութեան, շար-ժում մը՝ որ Հայուն փրկութեան կարա-պետն է, վեմշապէս շարժումն մը, որ ազ-գութեան թէ ներկայն և թէ ապագայն իւր հետն ունի, ուրեմն ինչ է այս շար-ժումը, որուն զուգահէ՛ռ է ազգութիւնը և իւր փրկութիւնը: Բոլոր սահմանադ-րալիս ազգեր հաստատած են խօսարաններ ու մասնաւորապէս ազգային նիւթոց վրայ վիճարանութիւններ տեղի կուենան, և այս ալ միջոց մ'է ազգի մը զարեացմանը, և որչափ գեղեցիկ, ուհա այս է մեր ազգային այսօրայ շարժումն ալ, և պատիւ կը բերէ նա և Սամաթիոյ հասարակութեան, զի իբր Սահմանադրական ազգ. ճանցցաւ իւր պար-տիքը և չվարանեցաւ առ այն շարժելու, ուրեմն Սամաթիոյ մէջ ձգտում մը կայ ի գեղեցիկն, սուրեմն տակաւ ուռ տակաւ Հայութեան Հորիզոնը խտացած թանձրա-մած մուսլը կ'սկսի փարատել և անոնց յաջորդող պայծառ արշալոյսը հայոց փր-կութիւնը կը ողջունէ, ստկայն այդ մուսլը-քէ սիւտե մաքառէն օրհաս արթերու նման մինչ ց'վերջ իրենց չնշոյն: սակայն դուք ազգային փրկութեանը զուրկեալ վեհ զի-նուորք, լանջարձակ պիտի վտնէք այն մա-քառումները, Ձեր զէեքերովը, ըսել կու-ենմ, լուսով և յարատեւութեամբ:

Տնօրէն, ներեցէք, որ խօսքս չվերջա-ցուցած յայտնեմ հրապարակաւ իմ շնոր-

հակալիքս, որ Ձեր մեղաքի համար վճա-րած դրամէն գոյացած արդիւնքը վարժա-րանի աշակերտաց բարիք նարարող ձեռ-նարկին՝ թանգարանական ընդերու ձեռն տրուելով մեզ թէ նիւթապէս և թէ բարո-յապէս օժանդակութիւն մ'ըրած էք:

69 նոյ. 16

Ս. Սահակեան Վարժարան

ՍԱՌԱՋԱՐԻՍՈՒԹԻՒՆ

Տէն Թիւ 4-5

Թիւոցները ուղղելու համար ուզ-մայնք պէտք են, ուսմանը տրուելու հա-մար ինչ բան առաջնորդ պէտք է ու-նենամք: Երկու բան որք են ՈՒՇԱԳ-ԸՌՈՒԹԻՒՆ և ԺԲԱՋԱՆԱՇԻՍՈՒԹԻՒՆ:

Երբ այս երկուքը գոհացուցիկ կը-պով կանտորները անոնց մէջ ծնունդ պիտի առնուն չափ մը երկրորդական երրորդա-կան հետեւեալներ, որոնք ասոնց նշանի տրամախոհութեան ու տրամադրութեան արդիւնքները ըլլալով հետզհետէ իրենց կատարելութիւնը պիտի ստանան:

Ս. յայտն եղած են և կ'ըլլան արհես-տից ու գիտութեանց յատկաբանութիւ-նը, ս'վերնայ ըսել թէ ի սկզբան ամէն խորհուրդ կամ ձեռնարկութիւն, ինչ որ ըլլայ, իւր ամբողջ կատարելութեամբ կարողալ ըուի. ո՛չ. սուրբոց փայծերը կը հաստատեն որ երբ գիտ մը ըլլայ, այն իւր առաջին տիպարին վրայ վերջէն աւելցայ այնչափ փոփոխութիւններ կը-լուն որ երբեմն իր սուղի վիճակէն կա-տարելապէս կը զանազանի, բայց հոս պէտք չէ մոռնանք որ եթէ նախատիպը չըլլար, որ ուշադրութեան ենթարկուած պտտնաւ մ'է. հարկաւ լերթէն ունենա-լիք բարիքը կամ լաւ է ըսել արուես-տով ըստոյցած վնասելութիւնը, չէր գո-յանար:

Ուրեմն փորձառութեան ու ուշա-դրութեան աւարկայ կողմ ինչ մը, ան-տարակոյս ժամանակին հետ միշտ ի բա-րին պիտի դիմէ: Եթէ կրցանք հասկնել մեր միտքը, ապա ուրեմն այս-պէս պէտք է ըմբռնենք յատկաբան-թեան իսկական եղանակը. այսինքն հաս-տատ կամք ժամանակին հետ շարունակ ուշադիր աշխատութեամբ այնպէս որ ատեն անցնելով պիտի զգանք անոր ար-գիւնքները. որ ժամանակին գիլած ա-մենափոքր հիւսիսներով աղաղային ըղ-զալի ու մեծ դանդաղած մը պիտի ըն-ծայէ. (գիտութեան ու արուստից ծա-ւալման եղանակին վրայ վերջը պիտի խօ-սինք ընդարձակ մասնաւոր յօդուածնե-րով որ այժմ մեր խօսքին շարագրու-թեան նիւթը չլանգարէ): Բանի որ ժամանակը մեր բռնած միջոցները կա-տարելաղ ործ է, այնչափ ալ կենսական եր-կու հակառակ կողմէնքներու համեմատ բան կը դիւրանայ. որով մեր արդի գոր-ծածած բոլոր ազգի ազգի անաւելի խոր-

հուրդները, առաջարկութիւնները մէջ
կուիւն: պատերազմը որք իրեն միջոց կը
նկատուին ինքնին կը փճանան: ասոնք
այնչափ ազդեցիկ չեն, որչափ որ մարդ
ուղիղ դատողութեամբ ճշմարիտ հետե-
ւութիւնը որոնէ:

Այսպիսի միջոցները իրաւի յառաջդի-
մութեան քայլին մեծ արդեւոր մը կ'ըլլա-
յին կամ կըլլան թերեւս, բայց, սպա-
սելու էր զանոնք իսպառ կործանելու հա-
մար, դեռ փամանակը իւր բարի միջոց-
ները արդիւնաւորելու գործադրող գը-
լուխներ առաջ բերէր, որոց թիւը իրենց
մտքին մէջ ծնունդ առած գաղափար-
ները հիմնելու համար չէին բաւեր:

Ասոնք թէև թաւով քիչ, նշմարե-
ցինք մերձագէտ յառաջդիմութեան ամեն
մէկ քայլափոխին եղած արդեւորները որ
գործերով իրենց միտքը խաւարային վա-
րդուրով շրջադառնալու էր: ալ ատենն էր
բարոյական պատերազմին, որ լսեն բայց
և այնպէս շարունակութեամբ տեղի կու-
նենար:

Պատերազմի դաշտը մարդուն ըն-
դարձակ, ու անհուն մտային ասպարէզը
կը ներկայացներ, պատերազմողներէն էին
երկու ընդդիմադիր գաղափարներ, մէ-
կուն թիւը այնչափ շատ, որչափ որ կա-
րելի է մարդոց բազմութիւնը հաշուել
այս շատութեան մէջէն հերձուած հա-
կաւակ մաս մը չէր կրնար ազդեցութիւն
ունենալ, ու իր արդարութեամբը հա-
կադրեալ էր, նկուն դառնալ առաջի
զորաւորին: բայց գիտարութիւնը այս
նուազ մասին գոյանալն էր, անգամ մը
որ գոյացաւ, ալ ինչ կը մնար, գիտա-
րութեան առաջին գայլը առած իւր կա-
տարմանը սպասել, զոր անուշանող ու
մեծցող մայրը ժամանակը պիտի ըլլար
ու եղաւ: Այսպիսով հատեն չէր ներքը
որ անգագայ ու անշարժ կենալ, պէտք էր
շարժիլ, շարժեցաւ, այս շարժումն ալ
անտարակոյս պատերազմը ըսել էր: վա-
սըն զի շարժողը, իւր գէմաճաղին հակա-
ռակ մաս մը ունէր: որու գէմաճաղ-
ութեամբ էր նպատակ մը որ կործանում պի-
տի սպառնալու անոր:

Ատենն էր գրոշակները աշխարհի
առջև պարտուելու պարզուեցաւ: ալ
տարակոյս չկար որ միայն վրայ ՏԳԻՏՈՒ-
ԹԻԻՆ իսկ միւսին վրայ ՅԱՌԱՅԱՒԻ-
ՄՈՒԹԻԻՆԸ ակնբեւեւ կը փայլէին: այս
երկու հակառակ կուսակցութիւնները մէկ
երկու գար առաջ սկսած էին պատե-
րազմը և որչափ որ տեւեց, այնչափ ալ
այս յետինը իւր թիւը շառցուցած իւր
կամբը կատարելու համար յաղթած շատ
անգամ յաղթուած էր: բայց 1909 դա-
րուն զինուորազրութեան մասը ալ տա-
րակոյս չթողուր որ յաղթութիւնը շարու-
նակէ, որով այնչափ հարուած մը կա-
տայ այն ձեռքին, որ մութ ու խաւա-
րին վարագոյրը տարածած, արդեւորակ
կընէ ըյս մը որ իմացական կարողու-
թեանց ոգին է, ըյս մը որ գաղափար-
ներու աճման մտնողն է: Յաղթութիւ-

նը այս վարագոյրը վեր փակելու տալա-
կեց, ըյսը կը ծագի ալ կսկսի իւր ար-
դիւնաւոր ճառագայթները տարածել:
սմանք կը լուսաւորուին ու կսկսին անոր
արդիւնքները վայելել, սմանք ալ ակ-
նապիշ կը մնան, և շատերն ալ կը չը-
փոթին ու կը զարմանան: բայց այս մասե-
րէն որ և է մէկը ալ չէր կրնար աչքերը
գոցել, պէտք էր բանալ ու բացաւ, այլ
այնուհետեւ անկարելի էր մութին մէջ
չըլլի: տեսնու իրենց թշնամին, տեսնու
իրեն սեւ գրոշակին ծածանումը, որու
վրայ կը նկատէին անցեալին թշուառու-
թեան կնիքը ու սկսան զայն հալածա-
կան ընել, բայց նա փոխանակ իսպառ
ոչնչանալու, իւր սեւագէմ բազուկներով
գրոշակը պարզած՝ դէպ յարեւելք կ'ար-
շաւէ, բարեբաղդաբար հոս ալ չարիտի
կրնայ սպաստան գտնել: վասն զի ըյսը
ազատ կը շարժի ու իւր հորիզոնին վրայ
երկնալ ոկնէր արդէն:

Պ. Վ.

Մասնաւոր յօդուածներով ըստ պա-
րաւային, մեր ազգին յառաջդիմութեան
թեան վրայ կը խօսինք, բայց ինչպէս
մեր այս յօդուածներովն ուղեցինք հաս-
կըցնել միշտ սկզբունք ունենալով (թէ
որ և ինչ, որ գործողութեան առարկայ
պիտի ըլլայ ի սկզբան անկարելի է կա-
տարելութիւն ունենալ,) ամէն արդեւոր
ամէն փորձանք անոր համար են, բաւա-
կան է, որ երբ անոր կարեւորութիւնը
կ'ըզմայր, չլիարեւելք, չլուսահատինք,
այլ համբերենք: պարագայները հարկաւ
միտքերը կը լուսաւորեն որով միջոցներն
կը գիւրտանաւ և մեր փորձած անկարե-
լին ժամանակը օր մը զայն կարելի կընէ-
այս է ճշմարտութիւնը մտած ենք անգամ
մը որ աշխարհի նախնանք յաղաղ եւրո-
պան ինչ գիտարութիւնները կրնրէ մին-
չեւ որ այս վիճակը ունեցեր է: անոնց
անցեալը մեզի համար օրինակ մը կըր-
նանք ընել:

Պ. Վ.

ԴԵՐԵՍԱՆ

Երբ արդէ Յոգ թիւ 2րդ հրետ 63րդ
տոյնին մէջ զի եթէ գործողութիւնը
կէտ առ կէտ կ'ըլլայ, բաւեր է բայց
պիտի ըլլայ այնպէս: զի եթէ գոր-
ծողութիւնը կէտ առ կէտ չըլլայ:

ՀԱՆԵԼՈՒԿԻ ԼՈՒԹՈՒՄ

Յոգ 13ի հանելուկն է հետեւողը:
«Զաւակ մի եմ ունիմ շատ մայր, և
քոյր մ'ունիմ, ո՛չ այլ եղբայր»:
Զաւակը՝ ազգային Մահմանադրու-
թիւն է, շատ մայրը՝ հայոց ժողովուրդն
է ար զանի ծնաւ: Բոյրը՝ եկեղեցւոյ
Մահմանադրութիւնն է: ո՛չ այլ եղբայրը՝
Մահմանադրութեան մէկ հստ ըլ-
լալն է:

«Մայրերս Բայրս թողուցին, և բը-
ղանքէս պինդ բռնեցին»:
Ըսել է Հայեր եկեղեցւոյ սահմա-
նադրութիւնը թողուցին, և ամենայն
ողով Մահմանադրութիւնը բռնեցին:
«Մէկը քաշեց միւսին տուաւ, մին-
չեւ հողիս սպառեցաւ»:
Այդը Մահմանադրութեան համար
երկուքի բաժնուեցաւ, Լուսաւորեալ
Խաւարեալ անուանով, և այնչափ քայլոր-
տեցին զՄահմանադրութիւնը, որ մին-
չեւ գաղարման վիճակն առաւ:

«Իմ վրաս շատ լացին գիտեմ,
քանզի մեռայ բայց դեռ ողջ եմ»:
Հայերը դեռ մեծապէս կը ցաւին թէ
Մահմանադրութիւնը մեռաւ, բայց (1) մե-
ռած չէ, այլ գաղբած է, և ըստ որում
գաղբած է, ողջ է:

«Ով Հայ միշտ հեռոք եմ գիտես,
զբախը նայիմ թէ ով եմ ես»:
Ամէն Հայ Մահմանադրական է ամե-
նուն սրտին ու մտաց մէջն է Մահմա-
նադրութիւնը հետեւաբար միշտ հա-
յուն հետն է, ուստի ամեն ատեն հետս
եղողը Մահմանադրութիւնն է:

(4)

ՀԱՆԵԼՈՒԿԻ ՄԵՋ ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Այս կերպէ Մամաթայ Ս. Մահման
փորձարանին մէջ խօսարանին առաջին նիստին
քննադատութեան եղած է նաեւ, թէ Խորի-
մետն եկաւ, Մահմանադրութիւնը մեռցուց:

—Ո՛հ—
—Մահմանադրութիւնը ողջ չէր, որ մեռնի
արդէն մեռած էր:

Չեմ կրնար ըմբռնել: Թէ առաջ թէ ետք
Մահմանադրութիւնը մեռած ըլլայ: Թէ և գաղ-
բած կամ ոտոտը գողցել է: չորհրդով կըլլամ
զոսի բացատրողին:

ՀԱՆԵԼՈՒԿԻ

Իսկ ինծի, որ գոյութիւնս քիչ
պիտի տուայ: ասոր խաբարը
Մայրն եմ գաւկիս, միանդ ամայն որ-
դմեղ միշտ: զի միշտ յառաջ
գիւն եմ:

Երբ որ որդի ծնիմ, յայնժամ կը-
ղմ առնիմ: ասոր խաբարը
մեռնիմ:

Բիշ մը ետքը գարձալ անկէ կը ծը-
նաւոր: ասոր խաբարը
նիմ:

Հեռզնեռն կը մեռնիմ,
Յաջորդաբար կը ծնիմ:

Ով ընթերցող թէ զիմ լուծես այս
լուծիկը: ասոր խաբարը
անդամ,
մեռնիմ:
մեռնիմ: ասոր խաբարը
մեռնիմ:

ԽՊԲԵՅԻՐ
ՍԻՄՈՆ Հ. Մ. ՖԵԼԵԿԵԱՆ
ՏՆՔԵՐԵ
Գ. ՖԵԼԵԿԵԱՆ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱԶԳ. ՀԻԻԱՆԳԱՆՈՅԻ